

Bánki Éva

A „tökéletes város” bűnei
a brazil hard-boiled krimikben*

A mai Brazília területén nem voltak indián magaskultúrák, így a brazil metropoliszoknak nincsenek előzményeik: mondhatni, a „semmiből születtek”. Ráadásul Brazíliában a „helyihez”, a „sajáthoz”, a nyomokban felfedezhető indián kultúrához nagyon sokáig (még a 19. században is!) a bizarrság, a degeneráltság, az elmaradottság bélyege társult. Erre a frusztrációra, erre az öngyarmatosításból eredő feszélyezettségre Gilberto Freyre is gyakran utal az *Udvarház és szolgaszállás* című nagy művében.¹

A kontinensnyi ország első fővárosa, Salvador, a szintén az óceán partján felépült Rio de Janeiro, a jezsuita iskolaközpontból kifejlődött São Paulo amolyan papírvárosok, a nyugat-európai nagyvárosok simulacrumai.

A lassan érlelődő nemzeti büszkeség és a gazdasági szempontok már a 18. században is egy tengerparttól távoli, új főváros megalapítására ösztönöztek.

Egy portugál szolgálatban álló kartográfus térképén már 1751-ben feltűnt egy, a brazil fennsík középpontjába tervezett nagyváros, az *Új Lisszabon*.² Ez az új főváros persze még évszázadokon át utópia maradt. 1922-ben, Epitácio Pessoa elnöksége alatt – csillagászati számításokat is figyelembe véve – lerakták a tervezett főváros alapkövét is,³ José Pessoa marsall pedig meghatározta a főváros pontos helyét, melyet ő a nép vallásos érzületét és misztikus kinyilatkoztatásokat⁴ tekintetbe véve Vera Cruznak akart nevezni.

* A tanulmány átdolgozott változatának megjelenése: BÁNKI ÉVA, *Egy múlt nélküli város emlékezete: Brazília-város a történelem és a kultúra tükrében*, Disegno, 2023/2, 188–199.

¹ Minderről l. BÁNKI ÉVA, „Elevenünkbe vág ez a múltba merülés”: A társadalomleírás esztétikuma: Gilberto Freyre, a szociográfus, Orpheusz Noster, 2014/1, 44–51.

² Riccardo FONTANA, *Francesco Tosi Colombina*, Brasília, Charbel, 2004, 50–51.

³ Az új főváros megalapításáról l. BÁNKI ÉVA, *Szakralitás és kommunista eszmeiség a brazil templomépítészetben*, Orpheusz Noster, 2023/1, 71–83.

⁴ A brazil identitásnak mindig is része volt a messianisztikus küldetéstudat, a spirituális kiválasztottság eszméje. Ez nem csak népi hiedelmekben élt, megalapozói közé tartozott a nagy jezsuita tudós, író, Antônio Vieira is. Az olasz Don Bosco 1883-as látomásában is megjelent a brazil fennsík mint tejjel-mézszel folyó Kánaán, a középpontjában pedig az emberiség új spirituális központja: egy szent város, az új Jeruzsálem. Ráadásul az Amerikát nem ismerő szerzetes meglehetősen pontosan ki is jelölte a brazil Planaltón az új főváros helyét. Ezért is lehetett Brazíliaváros első – nyilván emblematisztnak szánt – épülete az *Ermida dom Bosco*, egy piramis alakú, apró kápolna. És ezért övezheti a szalézi rendet ma is példátlan tisztelet Brazíliában. (Don Bosco Brazília hivatalos védőszentje.) A brazilok Kubitsekhez hasonlóan Don Boscót is városlapítónak tekintik. (Don Bosco álmáról l. még: Tiago

De milyen legyen az új főváros? A „nagy terv”, az emberi együttélés átalakítása a racionális tételrendezés segítségével régóta kísérti az emberiséget. A racionális város-tervezés gyökereit Földényi F. László a reneszánsz individualizmusban véli felfedezni.⁵ Az áttekinthető geometriai rendet tükröző „ideális városok” nem is mind maradtak papírvárosok, többet meg is építettek (Palmanova, Piacenza, Ferrara).⁶ A brazil főváros-alapítás szempontjából nem elhanyagolható körülmény, hogy az „ideális városok” alapításai micsoda lendületet kaptak a két világháború közötti Itáliában.⁷

A 20. századi brazil nemzettudat különleges kapcsolatban áll Rómával és egyáltalán a Római Birodalommal. Brazíliaváros már megalapítása pillanatában Róma és a nyugati kereszténység riválisaként vagy beteljesítőjeként tekintett önmagára. Egyáltalán nem véletlen, hogy a város megalapításának napja éppen Róma születésnapjára esik. „Érdekes, hogy az olasz történelem egyik legnagyobb építettőjének, Mussolininek még eszébe sem jutott magát a templomépítészet is »forradalmasítani« – ez a feladat (kis iróniával) majd a brazil kommunistákra maradt.”⁸

Ám egy új főváros megteremtése egy „ideális városénál” jóval határozottabb kormányzati akaratot igényel. A városfejlődés Nyugat-Európában oly szervesen alakult, hogy itt alig találunk példákat nagyvárosok átköltöztetésére. Velence az egyetlen olasz nagyváros, melynek nincs antik előzménye – és csak azért épült cölöpökre, mert a lovasnomádok ellen másképp nem tudtak védekezni. Pétervár óvárosa is szinte teljes egészében cölöpökre épült, ám ez a nagyváros már teljes egészében egyetlen ember, Nagy Péter akaratát tükrözi.⁹ Uralkodói „intésre” született fővárosokat persze Európán kívül is ismer a történelem. Al-Manszúr kalifa 762-ben egy kis perzsa falu helyén építette fel az új fővárosát, Bagdadot, melynek központja, a Kerek Város joggal tekinthető egyfajta mohamedán „tökéletes városnak”.¹⁰

Bagdad alapítását világalmai szándék, Velencéét katonai kényszer, Pétervárét a felzárkóztatás vágya inspirálta. A brazilok a mindössze negyvenegy hónap alatt megépült Brazíliavárossal nem külső ellenséggel szemben kívántak védekezni, és nem is akartak a „világra ablakot nyitni”. Az ország szívébe telepített fővárossal a brazilok önmagukat szerették volna felfedezni és létrehozni egy európai mintáktól független, Brazília küldetését¹¹

MENDES, *Um sonho profético de Dom Bosco*, Católica. 1995. <https://ucb2.catolica.edu.br/portal/noticias/um-sonho-profetico-de-dom-bosco/> [Letöltés: 2025. május 2.]

⁵ FÖLDÉNYI F. László, *Az eleven halál terei*, Budapest, Jelenkor, 2018.

⁶ HAJNÓCZI Gábor, *Az ideális város a reneszánszban*, Budapest, Akadémiai, 1994.

⁷ Paolo NICOLOSO, *Mussolini architetto*, Torino, Einaudi, 2008, 280–284.

⁸ BÁNKI, *Szakralitás és kommunista eszmeiség...*, i. m., 74.

⁹ HAJNÁDY Zoltán, „A Pétervár-mítosz az orosz irodalomban”, *Modern Filológiai Közlemények*, 2004/1, 62–73.

¹⁰ Andrew PETERSON, *Dictionary of Islamic Architecture*, London – New York, Routledge, 1999.

¹¹ Deis SIQUEIRA, „*Novas religiosidades na capital do Brasil*”, *Tempo Social*, 2002/1, 177–197, <https://www.scielo.br/j/ts/a/tsjF7zgs6kkjTVvSRsdJBm/?format=pdf&lang=pt> [Letöltés: 2025. május 2.]

kifejező „nemzeti fővárost”. Ezt sugallja a város neve is. Brazíliaváros „fáraója”, Juscelino Kubitschek de Oliveira államelnök már megválasztása előtt megígérte a brazil belső területek fejlesztését és a már régóta tervbe vett új főváros megalapítását.¹²

A kommunista várostervező Lúcio Costa nyilván olyan jövőt képzelt el, ahol minden végletekig szabályozott. Brazíliavárosban nem lehet sétálgatni, nyüzsgögni, lófrálni – hiszen nincsenek európai értelemben vett utcák. A gyalogosan nehezen átjárható szektorok és a rossz tömegközlekedés épp a *városiasság* lényegét lehetetleníti el.¹³ Ám a Brazíliaváros megalapításához fűződő gazdasági elvárások hamar igazolódtak, a Planalto lett a gazdasági fejlődés motorja.

A városalapítókat éltető társadalmi utópia már az ötvenes években léket kapott. Az eredeti terv szerint Brazíliaváros csak az ország vezetőinek adott volna otthont, ám hamarosan több ezer szegény áramlott Brazília más vidékeiről az új városba. Ám a kommunista tervezők által megálmodott főváros a munkásosztálynak szinte megfizethetetlen, ahol a szegények a főváros környéki szatellitvárosokból járnak be dolgozni. A bűnözés elviselhetetlenül magas. Ceilândiában található Brazília második legnagyobb favelája, a drogkereskedelmet irányító (a bűnügyi regényekben és crónicákban sokszor felbukkanó) Sol Nascente közösség. Ráadásul a papíron gyönyörű „álomváros” elviselhetetlen lett a mindennapokban. A Burle Marx tervezte tavak, szökőkutak, zuhatagok elmocsarasodtak, a szűnyogok komoly betegségeket terjesztettek. Brazíliaváros ma is egyike a világ legegészségtelegebb városainak.

Ám ez a Le Corbusier elvei alapján tervezett város mégsem egy gigantikus, Kelet-Európából ismerős betonkolosszus. A maga bizarr módján Brazíliaváros a mediterrán városépítészeti egyik távoli tükörképe: Lúcio Costa tervezőcsapatát a Római Birodalom városépítészete és mindenekelőtt maga Róma inspirálta.

A modern építészet Nyugat-Európában született, de a saját építészeti hagyományokkal nem rendelkező Brazíliában lett „nemzeti stílussá”. A város főépítész, Oscar Niemeyer (1907–2012) kialakította a modern építészet „brazilos változatát”. Más modern építészekkel ellentétben ő vonzódott az érzéki hurkokhoz, ívekhez: úgy hirdette, hogy a sok betonhullám, betonhurok az óceán és a brazilos női formák inspirációját tükrözik.¹⁴ Ez a „hajlékonyság”, festőiség teszi ízig-vérig brazillá a Niemeyer-féle modern építészetet.¹⁵

Sokan Niemeyer épületeit csodásnak, a város koncepcióját elhibázottnak tartják. A negatív hangok már Brazíliaváros átadása előtt felerősödtek: a szkeptikusok közül többen „kafkai rémálomnak” minősítették a várost.¹⁶

¹² Richard J. WILLIAMS, *Brazil: Modern architectures in history*, London, Reaktion, 2009, 22.

¹³ Marcel BURSZTYN, Carlos Henrique ARAÚJO, *Da utopia à exclusão: vivendo nas ruas em Brasília*, Geneva, Labor et Fides, 1997, 26–31.

¹⁴ Oscar NIEMEYER, *As Curvas do Tempo: Memórias*, São Paulo, Editora Revan, 1999, 251–320.

¹⁵ Yves BRUAND, *Arquitetura Contemporânea no Brasil*, Rio de Janeiro, Editora Perspectiva, 2010, 181–195.

¹⁶ Styliane PHILIPPOU, *Modernism and National Identity in Brazil or How to Brew a Brazilian Stew*, National Identities, 2005/3, 245–264.

Brazília város leghíresebb építménye a *Catedral Metropolitana Nossa Senhora Aparecida*. Elgondolkodhatunk azon, hogy miképp szimbolizálhat egy kommunista utópia nevében született betondzsungelt egy székesegyház. Hivatkozhatunk a latin-amerikai baloldalnak az európaítól eltérő sajátságaira, de tudnunk kell, hogy Brazília város nemcsak Új Lisszabon, a portugál világ centruma, hanem a kereszténység reménysége, Új Róma, sőt egy don Bosco által megjövendőlt spirituális főváros is.

A város alaprajza nemcsak repülőgépre, hanem keresztre is hasonlít.

Brazília város, az Új Jeruzsálem, és Planalto, az Ígéret földje a brazil népi vallásszámban is fontos szerepet játszik. A Brazília város mellett található a Hajnal-völgye, ahová a világ minden kontinenséről érkeznek beavatottak.¹⁷ A szinkretista tendenciák különösen jellemzőek erre a régióra, a Brazília városban letelepedett írók, filmesek, zenészek gyakran a Planalto misztikus kisugárzásából inspirálódnak.¹⁸

Egy város története ritkán témája a bűnügyi regényeknek – noha Párizs elválasztathatatlanságát a Maigret-történetektől, a viktoriánus London Sherlock Holmes kalandjaitól, Kalifornia Raymond Chandler regényeitől. A város a krimikben többnyire csak mozgalmasság díszlet, amely előtt megvalósul a bűncselekmény, és lezajlik annak aprólékos felderítése. (Ennél nehezebb a történelmi krimik írójának dolga, aki kénytelen aprólékos gondossággal megrajzolni a múltban játszódó események színhelyét, az ókori Rómát vagy a két világháború előtti Budapestet.)¹⁹

Egyetlen olyan, a zsáner határait feszegető krimi ismerünk, ahol a nagyváros (a szerző jelen idejében létező nagyváros) nem pusztán díszlet, hanem már-már tevékeny szereplő: „megőrül”, összeomlik, bűnhődik, ez Tar Sándor *Szürke galambja*. Eme regény kapcsán érdemes megvizsgálni, miként képezi meg a szöveg a város terét, és felvetni, hogy lehetséges-e a műben szereplő várost (a *Szürke galambban* amúgy nem hangzik el a település neve) szöveggént, amolyan elbeszélésként olvasni.²⁰ Már ebben a regényben is megfigyelhetjük, hogy a teret ilyen mértékben fókuszba helyező elbeszélésekben a nyomozómunka veszt a klasszikus detektívtörténetekre jellemző profizmusából, pl. a detektív nem fejt meg minden rejtélyt, a megfejtésben és a nyomozásban „civiliek” is részt vesznek, és nem a nyomozás, hanem a bűn válik hangsúlyossá az elbeszélésben.

Egy város is lehet egy bűnügyi regény főszereplője. Brazília városnál, ennél az egyszerű Új Jeruzsálemnél és kommunista mintavárosnak szánt betondzsungelnél kevés rendkívülbb város létezik, ám ez a metropolisz a maga sajátos komplexitásában mégis meglehetősen későn jelenik meg a brazil elbeszélésekben. Mi lehetett ennek az oka? A brazilok nem az irodalmat tartják a legsajátabb, legbrazilosabb önkifejezési formának,

¹⁷ <https://www.bbc.com/portuguese/brasil-43411162> [Letöltés: 2025. május 2.]

¹⁸ SIQUEIRA, *i. m.*

¹⁹ BÁNKI ÉVA, *Idő és elbeszélés a történelmi krimikben* = Uő, *A bűn nyelvét megtanulni: Tanulmányok a képmény krimiről*, Budapest, Napkút, 2014, 67–75.

²⁰ DÖMÖTÖR Edit, *Nyomozás és olvashatóság: Tar Sándor: Szürke galamb*, Alföld, 2007/7, 70–84.

hanem a zenét és a táncot? Hiányoztak a város ábrázolását megkönnyítő narratív minták? Tény, hogy a brazil irodalom a hatvanas években nem lép a latin-amerikai *boom* során fénykorát élő „csodás való”, az ún. mágikus realista ábrázolásmód útjára, hanem visszafordul a brazil irodalom harmincas-negyvenes éveinek realista-naturalista hagyományaihoz.²¹ Meglehet, ez az irodalmi hagyomány, a neorealizmus divatja kevés fogódzót adott egy „misztikus város” bemutatásához. A Brazíliavárosról regénytrilógiát szerző João Almino híres esszéjében ki is fejti, hogy a rengeteg szimbolikus-mitikus jelentéssel terhelt, de lényegében történelem nélküli város ábrázolása milyen nehéz írói feladat.²²

A mindennapok Brazíliavárosa persze élen jár a bűnügyi statisztikákban és a neofavelásodásban. (Neofavelának – Paulo Lins 1997-ben megjelent *Cidade de Deus* regénye után – azokat az új típusú favelákat nevezik, ahol a drog, a prostitúció, a bűnözés szervezi a közösségi életet.) De a brazíliavárosi társadalmi jelenségek sokáig nem jelentek meg a krimikben, ahogy a brazil krimi atyjának, Rubem Fonseca-nak (1925–2020) a brazil prózát (is) forradalmasító novelláiban sem.

Thomas Pynchon barátja, a legendás Fonseca magas beosztású rendőrtiszt volt, aki a partvidéken játszó, minimalista stílusú, (amúgy szinte elviselhetetlenül brutális) kriminovelláiban mutatta be a hetvenes-nyolcvanas évek Brazíliáját, a szinte mindenütt jelenvaló (neo)favelásodás és társadalmi szétszakadás valóságát. (Fonseca felbukkanásáig a brazil társadalomábrázolás leginkább a vidékre és falvakra koncentrált, a nagyvárosi miliő, a favelák és a metropoliszok világa csak a Rio de Janeiróban alkotó író kisprózáiban nyerte el a fontosságát.) De talán a hetvenes-nyolcvanas években szinte mindenhol diadalmaskodó, Fonseca által is preferált novellaforma nem is volt alkalmas egy olyan múlt nélküli és mégis mitikus város bemutatására, mint a brazil főváros.

De milyen is a brazil krimi? Létezik-e egyáltalán klasszikus brazil detektívtörténet, teszi fel a kérdést Flávio Moreira da Costa brazil író, krimiszerző is.²³ A brazil bűnügyi történetek jellemzően nem regények, hanem kisprózák, de ha hosszabbak lennének, akkor sem bűnügyi regényeknek, hanem magyaros terminussal „bűnregényeknek”²⁴ kellene nevezni őket. Ugyanis szinte soha nem a bűncselekmény felderítése áll az elbeszélés fókuszában, hanem annak elkövetése. A professzionális nyomolvasókat, rendőröket, magándetektíveket nem különbözteti meg semmi élesen az amatőr nyomolvasóktól – az igazságot mindenki tudni szeretné (vagy elrejtteni). A megfejtés (ha

²¹ Karl Erik SCHÖLLHAMMER, *Ficção brasileira contemporânea*, Rio de Janeiro, Civilização brasileira, 2009.

²² João ALMINO, *O mito de Brasília e a literatura*, Estudos Avançados, 2007, vol. 21, n. 59, 299–308, <https://www.revistas.usp.br/eav/article/view/10224/11838> [Letöltés: 2025. május 2.]

²³ Flávio Moreira da COSTA, *Existe uma literatura policial brasileira?*, Biblioteca Pública do Paraná, 2023, <https://www.bpp.pr.gov.br/Candido/Pagina/Especial-Capa-Existe-uma-literatura-policial-brasileira>. [Letöltés: 2025. május 2.]

²⁴ A Magvető Kiadó reklámozta így Tar Sándor *Szürke galambját*.

van egyáltalán ilyen) sokszor nem deduktív eszközökkel, hanem intuícióval „tárul fel”, ezért a brazil krimik „formátlanabbak” (nagyon sok közbevetéssel, pl. álomleírással haladnak a kifejtet felé), és jóval több mindent bíznak az olvasókra, mint a klasszikus, Agatha Christie-féle detektívtörténetek. És mondani sem kell, a brazil irodalomban a gyilkosságok is sokkal többek.

A brazil bűnügyi történet nagyon szorosan kötődik a *crônica* műfajához. (Nem lenne szerencsés ezt a műfajelnevezést „krónikának” fordítani, egy archaikus hangulatú, régies zamatú kifejezéssel illetni ezt a kifejezetten kortárs elbeszélő műfajt.) Míg a legtöbb novella egy alapvetően zárt, fiktív szereplőkből és helyszínekből felépülő világot mutat be, addig a brazil *crônica* szándékosan a szövegen kívüli valóság egy-egy szeletére reflektál. A *crônica* a faktualitást és fikcionalitást ötvöző, a tárcához hasonló átmeneti műfaj, amely egyként közel áll a szépirodalomhoz és az újságíráshoz, és jellemzően a *vida ao rés do chão*-t, a „földszinti életet”, azaz a mindennapokat veszi górcső alá.²⁵

Nemcsak a brazil krimi forrásának tekinthető neorealista és brutalista irodalom kedveli ezt a műfajt.²⁶ A brazil mininovella meghonosítója, Dalton Trevisan 2013-as *Até você, Capitu?* (Még te is, Capitu?) című kötetében kísérletet tesz a fantasyzerű világteremtésre, a mágikus realista látásmód és a *crônica* hagyományainak ötvöztetésére. A *Lamentações de Curitiba* (Curitiba siratása) egy fikcionális világban játszódik, ám archaizáló narrációja a brazil olvasóknak ismerős *crônica*-ra, annak narratív paneljeire utal, és egy kitalált város (talán Rio de Janeiro?) pusztulását, „végítéletét” festi le.

Talán ezek a trevisani műfajkísérletek hatottak a Brazíliavárost bemutató Sergio M. Alves *crônica*-ira. Ezek a rövidprózák egy-egy rejtélyt (többnyire brutális gyilkosságot) mutatnak be – többé-kevésbé hitelesnek tűnő újságírói kommentárokkal. Alves kisajátítja Paulo Lins „Isten városa” (Cidade de Deus) metaforáját (ami kétséggkívül jobban illik Brazíliavárosra, mint Paulo Lins regényének színhelyére, São Paulóra). Alves *crônica*-iban is mesterien keveredik a fikció és a dokumentarista jelleg. A *Viagem de Arturo Pym* (Arturo Pym utazása) című, már a címében is Edgar Allan Poe regényére utaló kisprózában Brazíliavárosban eltűnt turisták után nyomoznak, akiket elnyel a Fekete Ország, a brazíliavárosi kormányhivatalok és katedrális alatt terjengő metafizikai vákuum és döbbenetes romlottság. A H. M. Henriques-zsel közösen írt *crônica*-iban keveredik a disztópia és a krimi elemei. A brazíliavárosi Sol Nascente (szó szerint Felkelő nap) közösség – mely nemcsak egy messianisztikus tanokat hirdető ezoterikus szekta, hanem egy kábítószer-kereskedelmet irányító neofavela (bűnözőcsoport) – megszerzi Brazíliaváros alapítóinak titkos tervét, felfedi a lakószektorokat összekötő alagutakat,

²⁵ Antônio CANDIDO, *A vida ao rés do chão, = A crônica: o gênero, sua fixação e suas transformações no Brasil*, szerk. Antônio CANDIDO, Rio de Janeiro, Fundação Casa de Rui Barbosa, 1992, 13–22.

²⁶ Alkotott ebben a műfajban Clarice Lispector, a brazil novella talán legnagyobb klasszikusa, az ún. „intimista”, női irodalom legrangosabb képviselője is. Lásd: Clarice LISPECTOR, *Todas as crônicas*, Rio de Janeiro, Editora Rocco, 2018.

és átveszi Brazíliaváros irányítását. Az európai olvasó ezekben a crônicákban José Saramago esszéisztikus disztópiáinak (*Kötutaj, Minden egyes név* stb.) hatását is felfedezheti. Mindezek mellett a „brazíliavárosi szál” a klasszikus terjedelmű, hagyományos rendőrségi nyomozást bemutató bűnügyi regényekben is felbukkan. Edyr Augusto *Os Éguas* (Kancák) című, Belémben játszódó regénye bemutat egy NOPAVAC nevű nagyvállalatot, amelyet egy Brazíliavárosból jött misszionárius alapít, aki ígéri, hogy folyamatos imádkozással és ügyesen elnyert pályázatokkal visszaállítja a város (Belém, azaz a „trópusi Párizs”) régi fényét. A regénybeli nagyvállalatban nem nehéz felismerni Juscelino Kubitschek államelnöknek az új főváros megteremtésére létrehozott NOVAPAC-ját. A terv egyfajta kommunisztikus közösség megteremtésére is garanciát nyújt. Sajnos ebből semmi nem lesz, mert Caco atyát, a misszionáriust lánykereskedelem miatt letartóztatják.

A „város alatti város”, a „föld alatti főváros”, a fantasztikum és a bűnügyi regény közös inspirációja ott kísért a teljes egészében Brazíliavárosban játszódó regényekben is. (A „föld alatti főváros” amúgy talán nem is olyan történelmietlen elképzelés. Az ókori Rómának is volt egy föld alatti, „titkos” élete, föld alá menekített lakóházai, templomai, az ún. Roma sotteranea.)

A Brasília Sotteranea, azaz a láthatatlan város fontos mellékszála Daniel Barros 2019-es *Canto Escuro* (Sötét sarok) című regényének. A főszereplő egy átlagos brazil köztisztviselő, aki egy csúnya korrupciós ügy nyomaira bukkan a munkája során. A szálak felgöngyölítése során tönkremegy a magánélete, hiszen ráébred arra, eddig szinte mindent „félreolvasott”, nemcsak a munkahelyi kimutatásokat, hanem saját házasságát is. A magánéletével meghasonló, az átlagosnál is átlagosabb főhős mintha a skandináv krimik detektívjeire hasonlítana, de a társadalmi környezet egészen más. A *Sötét sarokban* feltárul egy disztópikus (utópisztikus?) alternatív valóság – megismerjük például a *Plano Piloto*, a várost tervező Lúcio Costa munkatervének titkos záradékát is, a föld alatti utak teljes rendszerét, mi több, a főváros „legigazabb nevét”. Ez az alternatív valóság olyan ígézetes, olyan felkavaró, hogy a főszereplővel együtt mi, olvasók is beleszédülünk. Kiderül, hogy fogják hívni a tereket és az utcákat, ha Brazíliaváros ténylegesen is a teljes emberiség fővárosa lesz. „A múlt még nem kezdődött el” – hirdetik a regényben.

Ezeket a messianisztikus képzeteket természetesen a brazíliavárosi spirituális valóság²⁷ ihleti: a minden lakónegyedben megtalálható örült szekták, próféták, táltosok, forradalmárok – a „jövő kufárainak” örült forgataga.

De a *Sötét sarok* nem egy misztikus utópia, hanem egy bűnügyi regény. Az *Ordem de Deus*, a szegények felszabadítását hirdető szekta vezére a szegények gyerekeire pályázik, belőlük amolyan prostituált-hadsereget szervez, és segítségükkel a politikai hatalmat is megpróbálja megkaparintani. A droggal, pénzzel, kislányokkal megvesztegetett városi tisztviselők már mind az ő „szárnysegédei”. Ám nem mondhatjuk, hogy a ráció a mű

²⁷ SIQUEIRA, i. m.

végén diadalmaskodik. Az igazságot ebben a brazil krimiben (sem) csak „kinyomozzák”, hanem különféle álmok és látomások révén lassan, fokozatosan tárul fel a szereplők előtt. A megfejtésben szinte mindenki részt vesz, hiszen ők is foglyok ebben a csodálatos városban, ahol a „múlt még nem kezdődött el”.

A bűnösök természetesen megbűnhődnek. A szélhámosok lelepleződnek. De ettől még az *Ordem de Deus* (az isteni rend) nem szélhámoság. Nem is puszta fantazmagória. Hiszen itt van velünk. Itt van a levegőben. És mi alig várjuk, hogy bekövetkezzen. Daniel Barros krimije a bűnösek leleplezi, de az utópia lehetőségét nem veti el.